BARAGAN'IN DEVEDİKENLERİ

PANAIT ISTRATI

Fransızcadan tercüme eden:

Belma Aksun

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1654
EDEBÎ ESERLER: 860

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-076-0

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

Eserin orijinal adı: *Les Chardons du Baragan*

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Ayşegül Büşra Paksoy

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Baskı ve Cilt: İMAK OFSET BASIM YAYIN SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.
Akçaburgaz Mah. 137. Sok.No: 12 Esenyurt / İstanbul / TÜRKİYE
Sertifika Numarası: 45523 Tel: (0212) 444 62 18

İstanbul- 2021

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Panait Istrati, 10 Ağustos 1884 tarihinde Rum kaçakçı Gerasim Valsamis ile çamaşırcı Romen Yoitza İstrati'nin oğlu olarak doğdu. Babası, Panait doğduktan bir yıl sonra öldürüldü. Annesiyle birlikte yoksulluk içinde yaşadı. Kırk yaşında yazar olmaya karar verinceye kadar birbirinden farklı pek çok işte çalıştı. 1900'lü yılların başında gazetelerde yazmaya başladı. Fransızcayı kendi imkanlarıyla öğrendi. Akdeniz çevresindeki ülkelerde başıboş dolaştı. Nice'de (Fransa) seyyar fotoğrafçılık yaparken derin bir sefalete düşüp intihara teşebbüs etti (3 Ocak 1921). Kaldırıldığı hastanede, Romain Rolland'a hitaben yazdığı mektubun üzerinde bulunduktan sonra Rolland'a ulaştırılması hayatını değiştirdi. Rolland, Istrati'yi yaşadıklarını, tanıklıklarını yazmaya zorladı. Ona bir çeşit rehberlik yaptı. Istrati'nin Fransızca yazdığı öykülerin yayınlanmalarına yardımcı oldu. Istrati, 1935 yılında Bükreş'te öldü.

Eserleri:

Hayat Yollarında, Uşak, Sünger Avcısı, Arkadaş, Akdeniz (Çev. Belma Aksun, Ötüken Neşriyat, 2015), *Baragan'ın Dikenleri, Angel Dayı, Minka Abla, Kodin, Nerrantsula, Kira Kiralina, Pelmutter Ailesi, Sovyetler 1929* (Gezi Notları)

Belma Aksun, 1938 yılında Konya'da doğdu. Konya Kız Öğretmen Okulu'nu bitirdi. Gazeteciliğe Tercüman Gazetesi'nde başladı. Yaklaşık yirmi yıl boyunca yazılı basında ilk kez düzenli olarak her gün yayınlanan kadın köşesi olan "A'dan Z'ye Kadın ve Ev"i hazırladı. Bunun yanı sıra araştırma yazıları yazdı: "Dünya Kadınları", "Kadınlarımız". Sovyetlerin çökmekte olduğunu dünyaya ilk kez haber veren Hélène Carrèrre d'Encausse'un "Çatırdayan İmparatorluk" adlı eserini tercüme etti ve Tercüman Gazetesi'nde tefrika edildi. Basında yankı uyandıran "Uzak Komşumuz Suriye" ve "Selam Para Kelam Para, Merhaba Amerika" röportajlarını kaleme aldı. "Tercüman Kadın Ansiklopedisi", "Tercüman Görgü Ansiklopedisi", "Tercüman-Altıntabak Büyük Yemek Ansiklopedisi"nin genel koordinatörlüğünü yaptı. Belma Aksun, yirmi yılı aşkın süre Tercüman Gazetesi'nde çalışmış, sürekli basın kartı sahibi bir gazetecidir. İngilizce, İtalyanca ve Fransızca olmak üzere üç yabancı dil bilen yazarın telif ve tercüme eserleri bulunmaktadır.

Telif eserleri:

- *Yaşama Sanatı Görgü*, Tur Yayınları, 1980. [Ötüken Neşriyat, 2018]
- *Sağlıklı Beslenme ve Diyet Sağlığınız Çatalınızın Ucunda*, Damla Yayınları, 2002, 3 Baskı.
- *Keşke* (Hikâyeler), Ötüken Neşriyat 2009.
- *Bir Millet Mistiği: Ziya Nur Aksun*, Ötüken Neşriyat, 2013, 2 Baskı.
- *Yaşlılığa Methiye*, Ötüken Neşriyat, 2014.
- *Sadece Yaprak Döktük*, Ötüken Neşriyat, 2017.

Tercümeleri:

- *Lejyon*, William Peter Blatty, İnkılap Yayınevi, 1984.
- *Samson'un Tercihi: İsrail, Amerika ve Bomba*, Seymour M. Hersh, Beyan Yayınları, 1992.
- *Tunuslu Hayrettin Paşa'nın Hatıraları*, Muhammed Salah Mzali, Jean Pignon, Nehir Yayınları, 1997.
- *…Ve Sonra Hiç Kalmadı*, Erik Frank Russel, Metis 1995.
- *Mevki Uygarlığı*, Robert Sheckley, Metis 1995.
- *Robinson Crusoe*, Daniel Defoe, Ötüken Neşriyat, 2014.
- *Panait Istrati*, Nerrantsula, Ötüken Neşriyat, 2017.

Bu kitabı,
Romen Hükûmeti tarafından
Üç Köylerde; Stanilesti, Bailesti, Hodivoaia'da
1907 Mart'ında top mermileriyle işlenen
ve
cezasız kalan cinayetlerde katledilen
on bir bin Romene,
Romen halkına ithaf ediyorum.

-I-

EYLÜL gelince, Tuna boyu Eflâk'ının geniş çorak düzlükleri, bir ay boyunca bin yıllık hayatlarını yaşamaya koyulurlar.

Bu, tamı tamına Aziz Pantélimon günü başlar. O gün, bizim "Muskal" ya da "Krivarz" dediğimiz Moskof rüzgârı, dondurucu soluğuyla uçsuz bucaksız düzlüğü süpürür ve toprak, fırın gibi yanarken, Muskal'ın da dişi tırnağı epey dökülür. Bununla beraber, birkaç gündür düşler kuran dalgın leylek, kırmızı gözlerini, sırt tüylerini hoyratça ters yöne kaldıran rüzgâra çevirip bakar ve de daha yumuşak, ılıman yörelere doğru kanat çırpar; zira sevmez Moskovalıyı.

Köylerimizin biraz korkulan ("yuvasını yıkanın, ocağına ateş düşürür" denen) bu saygın kuşun, Yalomitseli ya da İbrailliler tarafından beklenen bu gidişi, Tanrı'nın topraklarında insanın egemenliğine, nüfuzuna son verir. Leyleğin sonsuzluğa uçuşunu gözden kayboluncaya kadar izleyen köylü, kasketini kulaklarına kadar indirir, alışkanlıkla hafifçe öksürür, bacaklarına sürtünen köpeğine bir tekme atar, evine girer ve:

- Çocuklar *uskaturiyi** toplamaya başlasınlar, der.

Bu iç karartıcı, kaygılı sözler üzerine çoluk çocuk, gayriihtiyari öksürür ve ürperirler.

- Leylek gitti mi?

- Gitti…

Artık emir, kumanda Baragan'dadır!

Başta, yüzükoyun yere yatmış, ne kalkmak ne de ölmek isteyen bir adam gibi, hayli isteksizdir. O bir devdir.

Ezelden beri, sızlanıp duran Yalomitsa ile homurdanan Tuna arasında göz alabildiğine uzanan, güneşin dağladığı bu topraklara yayılmış olan Baragan, ilkbahar ve yaz boyunca, kendisinden gezinip, haykırması dışında her türlü rahatı, huzuru esirgediği, çalışıp çabalayan insanlarla, sinsi, içinden pazarlıklı bir savaş hâlindedir.

---

* *Uscaturi*: Kuru ve yakılabilen her şey.

İşte bu yüzden, Romanya'nın her yöresinde, uluorta pek bir başına buyruk davrananlara:

- Hey! Sen! Kendini Baragan'da mı sandın? derler.

Baragan ıssızdır. Üzerinde tek bir ağaç bile yoktur! Bir kuyudan diğerine ulaşıncaya kadar, adamın susuzluktan dili damağı kurur. Açlığa gelince, sizi açlığa karşı korumak onun işi değildir. Eğer boğazla ilgili bu iki musibete karşı tedbirli, donanımlıysanız, eğer Tanrınızla baş başa kalmak istiyorsanız Baragan'a gidin: Orası, Romenlerin gönüllerince düş kurmaları için Tanrı'nın bahşettiği, lütfettiği yerdir.

İki dağ silsilesi arasında uçan bir kuş, içler acısı bir şeydir. Baragan üzerinde uçan aynı kuş ise, uçuşuyla toprağı ve uzak ufukları birlikte götürür. Sırt üstü uzandığınızda, yeryüzü tabağının doğrulup gökyüzüne doğru yükseldiğini hissedersiniz. Her şeyden yoksun olan bir yoksulun yapabileceği, en güzel miraçtır bu.

İşte bizim *Yalomitseli* dediğimiz Baragan halkının ağırbaşlılığı daha çok bundan ileri gelir. Ve kimi zaman neşeyle gülse de, saygıyla dinlemesini daha çok sever. Hayatı zorlu, çetin olduğu için, her zaman birinin gelip Baragan'dan nasıl daha iyi faydalanabileceğini ona öğretmesini bekler, ümit eder.

Düş, düşünce, miraç ve boş mide; Baragan'da, suyu derinlerinde saklayan, devedikeninden başka bir şey yetişmeyen bu uçsuz bucaksız topraklarda doğan kişiyi ağırbaşlı yapan, işte bunlardır.

* * *

Ama bu devedikenleri, bizim kızların Aziz Todori akşamı;

Coditsélé fétélor,
Cât coditsa icpélor!
(Kızların saç örgüleri,
Kısrakların kuyrukları kadar kalın olsun!)

diye türkü çağırarak kırktıkları, mısır gibi boy atan ve tüylü tüylü kırmızı güzel çiçekler açan devedikenlerinden değildir.

Burada yetişen devedikenleri, karlar erir erimez; tıpkı küçük top şeklinde kuzu mantarları gibidirler. Bir haftaya kalmaz bütün düz-

lüğü bir baştan bir başa işgal ederler. Baragan'ın, sırtında taşımaya katlanabildiği tek şeydir bu. Ayrıca, bu devedikenlerine pek düşkün olan, hapır küpür iştahla yiyen koyunlara da katlanır elbet Baragan. Koyunlar yedikçe, devedikenleri daha çok büyür, gelişir; hep öyle top gibi yusyuvarlaktırlar ve büyük bir damacana boyuna erişip büyümeleri durduğunda, koyun sürüleri artık rahat bırakır onları; zira dikenleri müthiş can yakıcıdır. Hâsılı, bu kötü tohum kendini korumayı bilir. Tıpkı rezil, aşağılık insan gibi; ne kadar faydasızsa, kendisini korumayı da o kadar iyi bilir.

Ama biz, faydalıyı faydasızdan ayırma konusunda ne kadar emin olabiliriz ki?

Ne var ki, Yalomitseli, toprağından ille de bir avuç mısır ya da birkaç patates koparacağım diye inat ettiği sürece, Baragan ilgi çekici bir yer değildir. Gidip görmeye değmez. Tıpkı, yırtık pırtık paçavralar giymiş güzel bir kadın ya da elmaslar içindeki bir cadaloz gibi yoz, soysuz bir şeydir. Yeryüzü insanoğluna sadece karnını doyursun diye verilmemiştir. Orada murakabeye dalınacak, insanın kendisiyle, Tanrısı ile baş başa kalacağı köşeler de vardır.

Baragan, böyle bir yerdir işte.

Emekçi, evine dönüp devedikenleri azgınlaşmaya ve Moskof rüzgârı esmeye başlar başlamaz, onun hükümranlığı başlar. Bütün bunlar, Eylül ayında olur.

O zaman, uzaktan uzağa sırtını kuzeye dönmüş, sürüsünü otlatmakla oyalanan bir çoban görülür. Değneğine dayanmış, öylece kımıldamadan duran adamı rüzgâr, sanki tahtadanmış gibi kıpırdatır, sallar.

Onun çevresinde, göz alabildiğine uzanan, sonsuz, sınırsız devedikenlerinden başka bir şey görünmez. Tıkış mıkış, sık mı sık, gür devedikenleri; yünleri çelikten yapılmış koyunlar sanırsınız onları. Tepeden tırnağa diken ve tohumdurlar. Tohumlar toprağa saçılır ve sadece devedikeni… Devedikeninden başka hiçbir şey yetişmez topraktan.

Çoban gibi onlar da sallanırlar; kuşlar şaşkın, elleri böğürlerinde, telaşla terk edip gider; kurşun rengi gök yere çullanır; Baragan dinlerken, Moskof rüzgârı sık devedikeni yığınlarının arasında kudurmuşçasına eser.

Bir hafta sürer bu… Eser de eser… Devedikenleri, serçe parmağından daha kalın olmayan kısa saplarıyla toprağa tutunan top şeklindeki gövdeleriyle, her yöne doğru eğilip bükülerek direnirler. Onlar biraz daha dayanırlar. Ama çoban, hayır! Dayanamaz! Tanrı'nın iyilik bilmezliğini Tanrı'ya bırakır ve evine döner.

O zaman biz, *Tsipenye! (Kimsecikler yok)* deriz. İşte böyledir Baragan!

Ey Tanrım! Ne güzel şey bu!

Krivatz, devedikenleri diyarında atını dörtnala doludizgin sürer, yeri göğü tozu dumana katar, kuşları kaçırır ve işte o zaman devedikenleri de defolup kötü tohumlarını ekmeye giderler…

Kökünden biçilen küçük sap kopar. Dikenli topakların binlerce, binlercesi yuvarlanmaya başlar. Bu, devedikenlerinin büyük göçüdür. Pencereden bakan ihtiyarlar "Nereden geldiklerini, nereye gideceklerini Tanrı bilir!" derler.

Hepsi birden gitmezler. Kimi, ilk şiddetli rüzgârda gerçek boz bir koyun sürüsü çığı gibi çekip gider; diğerleri kalmakta ayak direrler ama ilk güruh, giderayak bunlara takılıp kendileriyle birlikte sürükler onları. Birbirlerine karışıp çarpık çurpuk bir kartopu halinde bata çıka yuvarlanırlar, ta ki Krivatz şiddetli bir üfleyişle onları tuzla buz edip savurana, kudurmuşçasına döndürüp dolaştırarak önüne katıp sürükleyene dek…

Baragan'ı işte o zaman görmelidir. Krivatz, sırtında kudurmuşçasına yuvarlanıp duran bu güruhtan coşku duyarak, âdeta soluk alır, dalgalanır gibi gönlünce yükselip alçalarak esiyor denebilir. Kimi zaman, şöyle bir durur ve can dostlar gibi dörtnala koşan üç, dört devedikeninin birbirlerine hafifçe çarpmalarını, şakalaşmak için kendi aralarında yarışmalarını, ama sonra hemen bir hizaya gelip dirsek dirseğe yola devam etmelerini seyreder.

Sonuna doğru, yapayalnız dikenler görülür. Onlar en sevilenlerdir, zira en çok beklenenlerdir. Ya sapları ilk başta kökünden kopacak kadar kuru olmayan devedikenleridir bunlar ya da şanssızlık eseri bir an bir hendeğe düşüvermişlerdir yahut birkaç velet peşlerine düşmüş, yollarını kesmiştir de geride kalmıştı zavallıcıklar. Ve onların telaşlı, yapayalnız adamcıklar gibi geçip gittikleri görülür. Gökyüzü ve tüm Baragan onlara bakar; onlar yapayalnızlar, en çok sevilenlerdir.

Sonra, hayat birden duruverir. O, göz alabildiğine geniş düzlük, bir sarayın avlusu gibi pürüpak, tertemiz olmuştur.

O zaman Baragan, beyaz kürkünü giyer ve altı ay sürecek bir uykuya dalar.

Ya devedikenleri?

Onlar kaderlerini yaşamaya devam ederler.

-II-

BU, hemen hemen hiç duyulmamış bir hikâyedir; zira bizim Romen topraklarında geçmiştir. Ama en iyisi ben en baştan başlayayım…

Her ne kadar Tuna'nın -babasıyla boy ölçüşmeye cüret eden kızı gibi-Borçea kıyısındaki Lateni *baltaretz*[*]'inden olsam da *bachtina*[**] bir Yalomitsalı değilim ben. İkisi de Oltenyalı ve Eyüp peygamber gibi fakir olan annemle babam, ben iki yaşına bastığımda yola çıkmışlar. Daha fazla ne söyleyebilirim ki, size? Yirmi kasabaya uğrayıp eli boş döndükten sonra heybelerini, torbalarını ve bir çizme boyundaki beni, Borçea deresinde aksini seyreden o köyceğize bırakıvermişler.

Belki tuhaf görünebilir ama gerçek bu. Ebeveynlerim, mezbahadaki hayvanlar gibi, zor, zahmetli işlere yönlendirilecek insanlardan değillerdi; özellikle babam, açlıktan baygın düşünceye kadar kaval çalıp kendinden geçen, şaşkının, sersemin tekiydi. Ve Latemi'de en azından kolayca balık bulabiliyorduk. Hatta diyebilirim ki, balıklar kendiliklerinden tencereye atlıyorlardı. Buyurun, siz karar verin:

İlkbahar ve sonbaharda Borçea, sarımtırak sularıyla yüzlerce hektarlık kıraç toprağı kaplar; bu uçsuz bucaksız sularda turnabalıkları, küçük sazanlar, sıradan dere balıkları öylesine kıvıl kıvıl kaynaşırlardı ki, kediler bile balık tıkınmak için kıyılarda dolaşırlardı. İşte o zaman *kazan*[***] ile avlanırdı balık. Gerçekten gökten inen kudret helvasıydı bu! Erkekler, kadınlar ve çocuklar, oyluklarına kadar çıplak bacakları, boyunlarında torba, dipsiz kazanlarıyla sular altında kalmış düzlükte, olabildiğince ağır ağır ilerlerler. Su hiçbir yerde diz boyunu aşmaz. Bata çıka yürürken balıklar bacaklarımıza çarpar ama bunlar küçük balıklardır, biz büyük balıkların peşindeyizdir. Bu balıkların, başlarını sudan dışarı çıkaran otların saplarını ısırmaktan hoşlandıkları bilinir.

---

[*] *Baltaretz*: Bataklıkta yaşayan (balta)

[**] *Bachtina*: Yerli

[***] Asıl metinde de *kazan*. (ç.n.)

Gözlerimizi bu otlara diker, öylece hareketsiz dururduk. Otların kımıldadığını görür görmez, pat diye *kazanı* tepesine geçiriverirdik. Balığın, kazanın çeperlerine çarptığını duyardık. İşte o zaman hemen elimizle yakalar torbaya atardık. Balığı kaçırmak için, beceriksizin teki olmalıydı insan.

Oysa babam, hemen de daima balığı kaçırır, çoluk çocuğun eğlencesi olurdu. Onu küçümser, alay ederlerdi. Hiç aldırmazdı. Elindeki *kazan*la birlikte, yanı başındaki sallanan ya da sallanmayan otların hepsinin tepesine *kazanı* geçirmeye devam ederdi. Bir saat balık avladıktan sonra, balık *dolu* torbalarımızla kulübelerimize dönerdik. Babam tek bir balık bile getirmezdi! Bunu gören iyi kalpli anacığım ona, kulübede kalıp tuzlama işiyle uğraşmasını, yemek yapıp, çamaşırları yıkamasını ve kavalını çalmasını salık verdi.

Bu hâl, beni ağlatacak kadar gücüme giderdi; erkek kısmı çamaşır yıkamak ya da yemek pişirmek için yaratılmamıştı ki! Ama her daim kavalına dayalı kara pos bıyıkları ve boğumlu parmaklarıyla çıkardığı tatlı melodilerin, sessiz gecelerde ta uzaklardaki köpekleri havlattığı, derin süzgün gözlü, yumuşak huylu babamın erkeğe benzer bir yanı yoktu ki; halim selim bir kadıncıktı o. Buna karşılık, *borç*[*] çorbası ya da balık *plâkisi** yaptığında veya çamaşır yıkadığında, ev kadının en kralı bile ondan ders almaya gelebilirdi. Heyhat! Gene de alay ederlerdi onunla; zira erkek dediğin, kadın işlerine sıvanmamalıydı, yakışmazdı ona.

İşte bu yüzden, bütün köyle dövüşmeyi göze alırdım; zira zavallı babam, hiçbir haksızlığa, hakarete karşılık vermez, her şeye yiğitçe katlanır, sessizce sineye çekerdi. Hafifçe gülümser ve her zaman ensesine indirilmiş kasketi, gevşekçe bağlanmış yırtık pırtık pantolonu, sürüklediği *opinci*'si[**] ve uzun boynu, bu acınası, hüzünlü derecede güzel hayattan intikamını almak için yanından hiç ayırmadığı harika *kavalıyla*[***] Borçea'ya doğru giderdi.

Bazen peşine takılırdım. Kimi zaman gizlice; zira yalnızlığı severdi. Sessizliğin bataklık kokusuna karıştığı serin akşamlarda, köküyle birlikte sökülmüş bir söğüt kütüğüne oturur bulurdum onu.

---

[*] Asıl metinde de *borcha, plakia, caval* şeklinde.

[**] *Opinci*: çarıkları; Romence (ç.n.)

[***] Asıl metinde de Türkçe. (ç.n.)

Ve soluğunu kesen yanık bir türküden sonra, buğulu ve ahenkli sesiyle bizim Olth yöresinin unutulmaz türküsünü alçak tonda söylediğini duyardım:

Yeşil yapraklı avrameasa
Lia, ila, la!
Oltenyalı erkekler ot biçmeye gittiler;
Oltenyalı kadınlar evde kaldılar,
Meyhaneleri doldurdular.[*]

Evet, Olltenyalılar her zaman "orakla biçmeye" giderler ve başka ihtiyaçlarını da karşılamak için Oltenyalı kadınları "meyhaneleri doldurmaları" için geride bırakırlar; bu kesinlikle doğru değildir, ama babam hiçbir zaman böyle yapmadı; giderken Oltenyalı kadınını da, hazinesini yani beni de götürdü. İşte bu yüzden annem onu çok, hem de pek çok severdi. Bunu bana balık tutarken, korkunç varislerini gördüğümde, neden daha hafif işleri babama bıraktığını sorduğumda söyledi:

- Çünkü onu çok seviyorum, küçüğüm… Tanrı, onu öyle yaratmış ve bana koca olarak vermiş. Bu, onun, o zavallıcığın suçu değil ki!

***

Biz Lateni'de böyle yaşıyorduk işte.

O tarihte dokuz yaşındaydım. Yorulmak nedir bilmeyen annemle, sular bastığında her zaman balığa çıkardım; ister sazanlar gelip kapımızı çalsınlar isterse yılın diğer aylarında balık tutmaya Borçea'ya gitmemiz gereksin.

Orada *kazanla*[**] değil, diğer balıkçılarla birlikte *kepçe*[***], *prostovol, plassa* ya da *varçhtii,* kimi zaman da *navod* ile tutardık.

Kocasını seven bir Oltenyalı kadını tanımak için, balık tutan bir kadını görmek gerekti! Özellikle de, omuzlarına dek çıplak kolla-

[*] Michel Vulpesco, harika eseri: *Les Coutumes Roumaines Périodiques* (*Romanya'nın Âdetleri*), (Librairie Emile Larose) (ç.n).

[**] Eserin aslında da Türkçe. (ç.n.)

[***] Eserin aslında da Türkçe. (ç.n.)

rı, beline bağlanmış eteği, *basma*[*] örtüsü içinde sımsıkı toplanmış saçları, gözleri, ağzı, gergin burun delikleriyle göz alabildiğine uzanan bataklığa doğru o *prostovol*'u çevirerek attığında… Borçea'nın tüm balıklarını tutup çıkaracak sanırdınız.

Onu gören balıkçılar:

- Kadına *helal olsun,* diye bağırırlardı.

Ama sıkıntıdan kurtulup bir "oh!" diyebildiğimiz de yoktu doğrusu; anlaşılan, bu dünyada çalışıp çabalamanın, ölesiye didinip durmanın da bir faydası yoktu. Ne kadar çabalasan, nafile!

Biz balık tutarken; zira ben de katılıyordum, babam var gücüyle balık tuzlar, fıçılara doldurur, tuzunu almış balıkları serer ve satışa hazırlardı.

Satış… Böyle bir satıştan Tanrı sizi korusun! Açgözlü tüccar, yerinde yüz kilo balığı beş ya da on franga kapatırdı. Gene de satabildiğimiz için sevinirdik, zira o kadar balığı nereye koyacağımızı bilmezdik. Tuzlama sırasında bu balıklar bizi, ayak bileklerimize kadar gelen barsaklarının içinde bata çıka bocalattıktan sonra ezip çürütür, kokuturdu. Evet; yüz kilosu beş, bilemedin on frank ederdi! Bütün çektiğimiz zahmet devlet içindi; tonlarca tuz[**] almak için. Bize, sırtımıza bir partal ve biraz mısır unu almak için bile para kalmazdı. Ve bütün o balıklar bozulunca, annemin kahramanca ve daha iyi bir yaşam umuduyla onları tuttuğu o dereye, Borçea'ya dökülürdü.

Evet evet, halkın diline pelesenk ettiği o söz dosdoğru, kitabın ortasından bir söz:

Buna, tsara, réa tocméala;
Hât 'o 'n cour de rândoueala!
(Güzel ülke, kötü teşkilât;
Anasını sattığımın yönetmelikleri!)

Durum buydu; zengin bir ülke, kötü teşkilât ve kötü idare; bütün Romen köylüleri gibi annem de biliyordu bunu. Eflâk'ı bir baştan bir başa dolaştıkları uzun göçebe yıllarında, nehirlerden uzaklarda yaşayan halkın ne kadar sefil bir hayat yaşadıklarını, et alamayacak

[*] Eserin aslında da Türkçe. (ç.n.)

[**] Romanya'da tuz devlet tekelindedir, tuz fiyatını devlet belirler.

kadar yoksul olduklarını, sadece *mamaliga* ve sebze* yiyebildiklerini; buna karşılık Tuna Nehri ve kolları boyunca uzanan yüzlerce kilometrelik topraklarda milyonlarca kilo balığın kokup çürüyerek atıldığını binlerce kez görme fırsatı bulmuştu. Ama bugün, tıpkı bin yıldan beri olduğu gibi, ülkenin dörtte üçü ulaşım imkânlarından yoksunken, bu Tanrı nimetlerini ulaştırmak nasıl mümkün olabilirdi ki?

O zaman aklına bir fikir geldi ve bize haber vermeden onu hayata geçirmeye koyuldu; sinsice masrafları kısarak bütün bir yıl boyunca gece gündüz bize balık, sadece balık ve kırk yılda bir de bir parça polenta** ve daha da nadir olarak, bir parça ekmek yedirerek yüz frank biriktirmeyi başardı; bu parayla kurada bir beygirle, ikisi ha döküldü ha dökülecek dört tekerlekli, elden düşme bir araba aldı. Babama:

- Oğlanı da yanına al, *bununla* köy köy dolaşıp tuzlu balık sat, dedi…

- …*Bununla mı?* dedi babam, beti benzi atıp içini çekerek; Baragan'ı *bununla mı* geçeceğiz?..

Bir deri, bir kemik kalmış cılız beygiri, *harabe*** hâlindeki arabayı şöyle bir süzdü ve bana:

- …Benimle gelmek istiyor musun, ufaklık? dedi.

Bu da sorulur muydu? Sadece istemiyor, sevinçten havalara uçuyordum! Baragan'ı görmek! Orayı, o "efendisiz, sahipsiz toprağı" görmek, bütün çocukların tutkusuydu! İşte sonunda ben de arkadaşlarımın ballandıra ballandıra anlattıkları o harikayı görecek, o göz alabildiğine uzanan düzlükte, rüzgârın önüne katıp sürüklediği devedikenlerinin peşinden koşabilecektim!

Sevincimi bastırıp, ağırbaşlı bir edayla:

- Neden denemeyelim ki? dedim. Hem ne kaybederiz?

- Ne mi kaybederiz? Önce beygiri; ardından arabayı ve dahası, kendimizi kaybederiz! Baragan bizi yutar!

---

* Ünlü Romen eleştirmen ve sosyolog Dobroyeann-Gherea'nın tahminine göre, savaştan az önce bizim köylülerimizin günlük beslenmesi 0 ilâ 35 fr. olarak değerlendiriliyordu. Bk. *Néaiobagia*.

** Mısır ununda yapılan İtalya'ya has bir yemek; biraz mıhlamayı andırır. (ç.n.)

*** Asıl metinde *haraba* şeklinde. (ç.n.)

Baragan tarafından yutulmak! Bu, ürpertti beni. Evet, bunu çok istiyordum!

Ertesi gün şafakta, ihtiyacımız olan, acınacak kadar az şeyi yanımıza alıp yola revan olduk. İyi kalpli anacığım, sanki bizi ölüme gönderirmiş gibi, gözleri yaşlı, bitkin bir hâlde bizi yayan yapıldak Baragan'ın eşiğine, ıssızlığına aldırmadan Borçea boyunca uzanan, Braila'dan Kalaraşi'ye giden yolun ötesine kadar geçirdi. Orada gözyaşlarıyla ıslanmış ve henüz otuz beş yaşına bile gelmediği hâlde, kırış buruş olmuş yüzüyle bizi kucakladı. Bir daha göremeyeceği beygiri de okşadı ve tekerleğin birini, ne kadar az dayanıklı olduğundan emin olmak için şöyle bir sarstı. Aslında arabayı da tekrar göremeyecekti.

Sabahın sütümsü, grimsi aydınlığında, kapkara gölgelerimiz, yanı başımızdaki çöle yassılanarak düşüyor ve kargalar yağmurlu bu yaz semasında çığlık çığlığa uçuyorlardı. Babam, kasketi elinde, ipten dizginleri kavradı ve istavroz çıkarıp:

- Tanrı yardımcımız olsun! dedi.

Ve Baragan bizi yuttu ama babam hiç korkup sinmeden, kavalıyla yanık bir türkü tutturdu:

Oltenyalı erkekler gittiler…

İşte bir daha asla göremeyeceğimiz anacığımdan böyle ayrıldık biz.